

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI TAYYORLASHDA 5E MODELINING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Guliston davlat pedagogika instituti

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası

Stajyor-o'qituvchisi **Mamarasulov Sobirjon Odiljon o'g'li**

e-mail: sobirjon5464@gmail.com

tel: 99-441-54-64

Guliston davlat pedagogika instituti

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası

Stajyor-o'qituvchisi **Azimova Rushana Zokirjon qizi**

e-mail: rushanaazimova1991@gmail.com

tel: 97-340-02-42

***Annotatsiya :** Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida 5E modelining pedagogik ahamiyati tahlil qilingan. Ta'lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash zarurati, 5E modelining bosqichlari hamda uning talabalarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, modelni amaliyotga tatbiq etishda uchraydigan muammolar va ularning yechimlari yuzasidan ilmiy tavsiyalar berilgan.*

***Kalit so'zlar:** 5E modeli, pedagogik texnologiya, bo'lajak o'qituvchi, innovatsion ta'lim, kompetensiya, interfaol metodlar, pedagogik mahorat.*

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar rivojlangan davrda ta'lim tizimi oldiga zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan malakali pedagog kadrlarni tayyorlash vazifasi qo'yilmoqda. Zamonaviy pedagog nafaqat o'z fanini mukammal bilishi, balki innovatsion

pedagogik texnologiyalarni amaliyotda qo'llay olishi, talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantira olishi ham muhim hisoblanadi. Shu sababli pedagoglarni tayyorlash jarayonida interfaol va kompetensiyaviy yondashuvlarga asoslangan ta'lim texnologiyalaridan foydalanish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Shunday innovatsion yondashuvlardan biri 5E modeli hisoblanadi. Ushbu model dastlab tabiiy fanlarni o'qitishda qo'llanilgan bo'lsa-da, bugungi kunda pedagogik ta'lim jarayonida ham samarali metod sifatida keng foydalanilmoqda. 5E modeli talabaning faol ishtirokini ta'minlash, bilimlarni mustaqil egallash hamda nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lash imkonini beradi. 5E modeli konstruktivistik ta'lim nazariyasiga asoslangan bo'lib, o'quvchining bilimni tayyor holda emas, balki faol izlanish orqali egallashini nazarda tutadi. Mazkur model besh bosqichdan iborat:

1. Engage – qiziqtirish bosqichi

Bu bosqichda talabalarning mavzuga qiziqishi uyg'otiladi. O'qituvchi muammoli vaziyatlar, savollar yoki hayotiy misollar orqali talabalarning diqqatini mavzuga jalb qiladi. Ushbu bosqich o'quvchilarning mavjud bilimlarini aniqlashga ham xizmat qiladi.

2. Explore – izlanish bosqichi

Talabalar mustaqil yoki guruh shaklida izlanish olib boradilar. Tajribalar o'tkazish, muammolarni tahlil qilish, axborot izlash kabi faoliyatlar amalga oshiriladi. Bu bosqich talabaning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

3. Explain – tushuntirish bosqichi

Talabalar o'z izlanishlari natijalarini bayon qiladilar, o'qituvchi esa ilmiy tushunchalarni izohlaydi. Bu bosqichda nazariy bilimlar shakllantiriladi va umumlashtiriladi.

4. Elaborate – mustahkamlash bosqichi

Talabalar o'zlashtirilgan bilimlarni yangi vaziyatlarda qo'llaydilar. Turli topshiriqlar, loyiha ishlari va amaliy mashg'ulotlar orqali bilimlar mustahkamlanadi.

5. Evaluate – baholash bosqichi

Talabalarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalari baholanadi. Baholash jarayonida testlar, taqdimotlar, amaliy topshiriqlar hamda o'z-o'zini baholash usullaridan foydalaniladi.¹

5E modeli ta'lim jarayonining izchil va tizimli tashkil etilishiga xizmat qiladi. Ushbu modelda talaba markaziy o'ringa qo'yiladi hamda o'qituvchi yo'naltiruvchi vazifasini bajaradi.

Pedagog kadrlarni tayyorlashda 5E modelidan foydalanish bir qator pedagogik imkoniyatlarni yaratadi. Avvalo, ushbu model talabalarning mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvini rivojlantiradi. An'anaviy darslarda talaba ko'proq tinglovchi vazifasini bajarsa, 5E modelida u faol ishtirokchi sifatida qatnashadi.

Bo'lajak o'qituvchilar uchun kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda ham 5E modeli muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa:

- kommunikativ kompetensiya;
- axborot bilan ishlash kompetensiyasi;
- muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalari;
- jamoada ishlash malakalari rivojlanadi.²

Mazkur model pedagogik amaliyot jarayonida talabalarni real ta'lim muhitiga tayyorlaydi. Talabalar darsni rejalashtirish, interfaol metodlardan foydalanish va o'quvchilar bilan samarali muloqot qilish ko'nikmalarini egallaydilar.

¹ Bybee R. The BSCS 5E Instructional Model and 21st Century Skills. – Colorado Springs, 2009.

² Joyce B., Weil M. Models of Teaching. – Boston, 2015.

5E modeli ta'lim samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi. Chunki talaba bilimni tayyor holda emas, balki mustaqil izlanish orqali egallaydi. Natijada bilimlar uzoq muddat xotirada saqlanadi va amaliyotda qo'llash imkoniyati ortadi.

Bundan tashqari, model bo'lajak o'qituvchilarda refleksiya ko'nikmasini shakllantiradi. Talaba o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini aniqlash va ularni bartaraf etishga o'rganadi. Bu esa pedagogik mahoratning shakllanishida muhim omil hisoblanadi.

Ta'lim jarayonida 5E modelini qo'llashda ayrim muammolar ham uchrab turadi. Ulardan biri o'qituvchilarning model haqida yetarli metodik bilimga ega emasligidir. Ayrim pedagoglar an'anaviy o'qitish usullariga ko'proq moslashgan bo'lib, interfaol metodlarni qo'llashda qiyinchilikka duch keladilar.

Ikkinchi muammo moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi bilan bog'liq. Chunki 5E modeli ko'pincha amaliy faoliyat, tajriba va axborot texnologiyalaridan foydalanishni talab etadi.

Shuningdek, guruhlardagi talabalar sonining ko'pligi ham samarali tashkil etishga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Katta auditoriyalarda barcha talabalarni faol jalb qilish murakkablashadi. Vaqt taqsimotidagi muammolar ham muhim omillardan biridir. 5E modeli asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar an'anaviy darslarga nisbatan ko'proq vaqt talab qiladi.

Yuqoridagi muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi tavsiyalarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir:

- pedagog-o'qituvchilar uchun 5E modeli bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish;
- ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash;

- raqamli texnologiyalar va multimedia vositalaridan keng foydalanish;

- kichik guruhlarda ishlash metodlarini joriy etish;

- amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirish.

Shuningdek, pedagogik oliy ta'lim muassasalarida interfaol metodlar asosida ochiq darslar va seminar-treninglarni muntazam tashkil etish ham muhim ahamiyatga ega.

5E modeli bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda samarali pedagogik texnologiyalardan biri hisoblanadi. Mazkur model talabalarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ta'lim samaradorligini oshirish, nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirish hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

5E modelidan samarali foydalanish orqali kelajakda raqobatbardosh, innovatsion fikrlovchi va yuqori malakali pedagog kadrlarni tayyorlash imkoniyati kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
2. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2016.
3. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent, 2017.
4. Joyce B., Weil M. Models of Teaching. – Boston, 2015.
5. Bybee R. The BSCS 5E Instructional Model and 21st Century Skills. – Colorado Springs, 2009.
6. ХАКИМОВ, М. Р. (2020). Development of innovative technologies in the system of higher education of the republic of Uzbekistan. Re-health journal, (2-2), 163-164.

7. Rafikovich, H. M. (2022). The classification of teaching methods in higher education. *Journal of Positive School Psychology*, 6(5).
8. Набиулина, Л., & Курбанова, Г. (2024). Актуальность вопросов формирования аналитических компетенций у педагогов. *Problems and solutions of scientific and innovative research*, 1(8), 110-115.
9. Muslimov N.A. *Kasb ta'limi pedagogikasi*. – Toshkent, 2020.
10. Xoliqov A. *Pedagogik mahorat*. – Toshkent, 2018.